

Els antievangelis jueus. Les caricatures jueves de Jesús de Natzaret

Manuel Forcano i Aparicio

Centre Internacional de Música Antiga

mforcano@gmail.com

Data de recepció: 12-4-2014

Data d'acceptació: 5-9-2014

Resum

Els jueus medievals van elaborar i redactar unes obres que parodiaven Jesús de Natzaret i d'altres personatges dels evangelis i de la religió cristiana. Aquestes biografies insultants porten per nom *Maassé Iesu* o *Toledot Iesu*, ço és, *Fets de Jesús* o bé *Històries* o *Genealogies de Jesús*, però, pel seu contingut i per la manifesta voluntat de capgirar la versió oficial dels textos canònics cristians, poden ser descrits com uns purs antievangelis. Aquests textos, que circularen de mà en mà en forma de pamflets, prengueren una forma definitiva a l'edat mitjana amb elements del Talmud i de les llegendes populars jueves, però existeixen dos fragments de versions primigènies d'època bizantina que, descoberts a la guenizà del Caire i escrits en llengua aramea, ens revelen aspectes nous d'aquesta literatura que tant va escandalitzar les autoritats eclesiàstiques de totes les èpoques. Aquí n'ofereim la traducció catalana.

Paraules clau: antievangelis jueus; *Toledot Iesu*; polèmica judeocristiana; guenizà del Caire.

Abstract. *The Jewish Anti-Gospels: Jewish caricatures of Jesus of Nazareth*

Medieval Jews prepared and wrote works that parodied Jesus of Nazareth and other characters of the Gospels and the Christian religion. These insulting biographies are entitled *Maase Yeshu* or *Toledot Yeshu*, that is, *Facts or Stories of Jesus* or *Genealogies of Jesus*, but due to their content and the apparent desire to overturn the official version of the Christian canonical texts, can be described as pure *Anti-Gospels*. These texts, which circulated from hand to hand in the form of pamphlets, took a definite shape in the Middle Ages with elements of the Talmud and popular Jewish legends. However, two fragments of primitive versions from the Byzantine era discovered on the Cairo Genizah and written in Aramaic reveal new aspects of this literature that scandalized ecclesiastical authorities of all ages. Here we offer the Catalan translation of these fragments.

Keywords: Jewish Anti-Gospels; *Toledot Yeshu*; Judeo-Christian polemics; Cairo Genizah.

Sumari

1. Els antievangelis jueus, una literatura a la contra	3. Història aramea de Jesús de Natzaret Referències bibliogràfiques
2. Els dos manuscrits arameus sobre Jesús de la guenizà del Caire	

*Allò que salva el món és la humilitat dels qui
mantenen la boca tancada quan són insultats.
(Talmud Bablí, Hul·lin 89a)*

1. Els antievangelis jueus, una literatura a la contra

Els jueus medievals, indefensos davant els insults, els atacs i les persecucions, immersos sense voler-ho en un ambient de croada permanent en què els va tocar malviure la política degradatòria de l'Església i la pressió que els empenyia a convertir-se al cristianisme, van optar, a manca d'altres armes, per concentrar tots els seus sentiments anticristians en l'elaboració i la redacció posterior d'unes obres que parodiaven Jesús de Natzaret, als seus ulls l'estrany i desconegut fundador d'aquella església que els perseguia, el personatge causant de totes les vexacions i les dissorts que malpatien. Incapaç de fer res més contra el seu totpoderós enemic cristià, autors anònims jueus van optar per convertir Jesús de Natzaret i la resta de personatges dels evangelis en diana d'injúries i d'improperis, per així exorcitzar les ofenses patides i encara per patir. A tall de venjança, els jueus, amb burles i caricatures, infligien mal al seu botxí.

Les biografies insultants de Jesús que escrigueren els jueus porten per nom *Maassé Iesu* o *Toledot Iesu*, ço és, *Fets de Jesús* o bé *Històries* o *Genealogies de Jesús*¹. Aquests libels on hom estripa sense miraments les figures de Jesús, Josep, Maria i els apòstols, recullen els pocs detalls esparsos d'allò que s'esmenta al Talmud sobre aquests personatges i que, segurament, ben aviat degueren formar part de llegendes populars, de bromes, ironies, burles i escarnis puntuals que, finalment, prengueren definitivament forma escrita i circularen de mà en mà en forma de pamflets. La seva estructura segueix el model d'una biografia i calca la vida de Jesús presentada als quatre evangelis canònics: naixença, infantesa, vida pública, arrest, judici, execució, resurrecció i fundació de l'Església. Però les versions jueves, fruit tant del delit d'injuriar la sacralitat dels evangelis i dels cristians que els oprimien, com de ridiculitzar al màxim la seva figura més sagrada, capgiren escandalosament els fets i els missatges de la versió oficial dels textos canònics, cosa que converteix les *Toledot Iesu* en uns evangelis escrits a la contra, en unes còpies en negatiu, en uns purs antievangelis.

D'ençà que els cristians començaren a redactar els seus evangelis i l'Església a estructurar la seva teologia a partir d'aquests, els rabins prohibiren als

1. Així també comença l'evangeli de Mateu 1,1: «Genealogia de Jesús, el Crist...».

fidels jueus que els llegissin. Amb aquesta mesura, cercaven evitar trànsfugues, apostasies i, a fi de contrarestar l'atractiu que podia representar a ulls de molts la nova religió, feren els possibles per desprestigiar la figura de Jesús, el seu «fundador». Un d'aquests antievangelis comença amb la introducció següent:

Jesús de Natzaret no digué sinó impertinències des que va saber confegir un mot; era hàbil a enganyar, arterós, nodria la discòrdia; es féu un nom pel seu parlar groller, bescantava els profetes i els qui es dedicaven a l'estudi de la Torà. El movien l'enveja, la cobejança i l'ambició, sempre volia fer prodigis i tractava la Torà i Moisès amb insolència².

Les caricatures que es feren aleshores del seu missatge i de la seva vida el presentaven com un fill adulterí pocavergonya i petulant que, amb fetilleries i males arts, entabanà i esgarrià part del poble d'Israel. El Talmud, que, en alguns passatges controvertits, l'anomena Ben Stada, Ben Pandera o Balaam (Feliu, 1989: 239, notes 8 i 9), recull aquesta imatge negativa de Jesús i el titlla de bastard, de fals, d'impúdic i de llengut³. Tanmateix, és possible pensar que aquestes al·lusions es referissin a personatges que, també amb el nom de Jesús, haguessin viscut en èpoques diferents, però, finalment, la tradició popular les acabà destinant a Jesús de Natzaret.

De ben aviat, ja al segle II, tenim testimonis d'autors cristians que es queixen del sacrilegi que representava per a ells escoltar les llegendes que els jueus contaven de Jesús: l'apologeta Justí el Màrtir (100-165), al seu *Diàleg amb Trifó* (Hirshman, 1947), acusa els jueus d'estendre infàmies pertot:

En ultratges contra el Crist i contra nosaltres que li som deutors, cap nació no és més culpable que la vostra. Vosaltres sou els autors de difamacions i calúmnies que ens persegueixen arreu. No només no us penediu de la malesa que heu comès crucificant-lo, sinó que just després heu seleccionat i enviat més enllà de Jerusalem uns homes escollits que van dient per tot el món que els heretges cristians són uns descreguts i difonen totes aquestes calúmnies que encara avui repeteixen tots aquells que no us coneixen prou. Vosaltres sou culpables, doncs, dels vostres propis crims i dels de tots aquells que vosaltres entabaneu. És amb raó que Déu parla de vosaltres amb les paraules d'Isaïes quan diu: «Tot el dia el meu nom és blasfemat sense parar» (Is 52,5). I també: «Ai dels qui tenen el mal per bé i el bé per mal! Canvien la tenebra en llum i la llum en tenebra; fan passar per amarg el que és dolç i per dolç el que és amarg» (Is 5,20). És del tot cert que només feu per estendre pertot les mentides més odioses, els núvols més negres sobre l'única llum, pura, incorruptible, que Déu ha fet lluir als ulls dels homes⁴.

2. Vegeu Higger (1936-1937), segons el manuscrit Enelow 874 del Jewish Theological Seminary of New York. La traducció catalana és de Feliu (1989: 245).
3. D'aquí vindrien els atacs que patí el Talmud per part de les autoritats eclesiàstiques medievals, que obligaren els jueus a suprimir-ne els fragments ofensius, quan no condemnaven el llibre sencer a ser cremat. Vegeu Orfali (1998: 57-119) i Dahan (1999).
4. Vegeu Roberts et al. (1867).

El teòleg alexandrí Orígenes (186-254), al seu *Contra Celsum*, també es fa ressò de les històries que els jueus escampaven sobre la naixença adulterina de Jesús:

[Jesús] provenia d'un vilatge jueu i era fill d'una camperola que es guanyava la vida fent de perruquera. Va ser repudiada pel seu marit, que era fuster d'ofici, perquè era culpable d'adulteri. Després que el seu marit la fes fora de casa, mentre errava çà i lla en la seva desgràcia, va infantar secretament Jesús. Com que era pobre, Jesús va decidir emigrar a Egipte per treballar i, mentre era allí, va aprendre alguns poders màgics dels quals els egipcis tan s'enorgulleixen. Va tornar d'Egipte ple de presumpció pels poders màgics que havia adquirit i, gràcies a ells, s'atorgà el títol de Déu [...] [Els jueus] descriuen la mare de Jesús com una dona repudiada pel fuster amb qui l'havien casat, atès que ella havia pecat d'adulteri i havia tingut un fill d'un cert soldat anomenat Pandera⁵.

També Tertul·lià (ca. 150-220), al seu *De Spectaculis*, denuncia que els jueus ensenyen d'amagat que «van ser ells mateixos els qui s'endugueren furtivament [el cos del sepulcre] i els altres van creure que havia ressuscitat, o bé que un hortolà en furtés el cos per evitar que tants visitants li malmetessin el camp d'enciams [...]»⁶. D'altra banda, alguns evangelis apòcrifs, com els antics *Actes de Pilat* o l'*Evangelí de Nicodem*, del segle v, que no són sinó una refutació dels *Actes de Pilat* jueus anticristians, constitueixen uns testimonis ben clars de l'acusació que els jueus feien de l'engendrament adúlter de Jesús⁷. L'apòcrif *Protoevangelí de Jaume* sembla que també va ser redactat amb l'afany de reivindicar l'honor dels personatges de Maria i de Jesús⁸.

Unes quantes centúries més tard, les contumèlies jueves contra Jesús continuaven, i d'això es queixen teòlegs cristians del segle ix, com Agobard, bisbe de Lió, que escriu el tractat *De Judaicis superstitionibus* (vers l'any 830), on ens assabenta que aquest tipus d'històries de to ofensiu sobre Jesús que ell creu «fruit de llur estúpida obstinació» ja no són només orals, sinó que també es troben per escrit (Osier, 1999: 159-160). Raban Maur (780-856), teòleg alemany i arquebisbe de Magúncia, també farà sumari dels insults que els jueus amollen a Jesús (Osier, 1999: 158):

[Els jueus diuen que] la pudor feixuga i repugnant que hom sent normalment els matins de començament d'estiu és la dels turments infernals que pateix Jesús per haver enganyat el món sencer [...] Que quan Jesús fou baixat de la creu, se'l tirà a una fossa perquè tots sabessin que havia mort i no pas que havia

5. Llibre I, 28 i 32 (J. P. Migne, *Patrologia Graeca*, 11). Traducció castellana de D. Ruiz Bueno: Orígenes (1967: 64 i 68). Vegeu també Schäfer (2007: 18-19).
6. Vegeu *De Spectaculis* (J. P. Migne, *Patrologia Latina*, 1, col. 736-737).
7. A principis del segle xiv, Francesc Eiximenis ja ho apuntava així mateix a la seva *Vita Christi*. Vegeu Hauf (1976: 190-191).
8. Vegeu Puig (1990): les *Actes de Pilat* de l'*Evangelí de Nicodem*, 227-258, i el *Protoevangelí de Jaume*, 183-208.

ressuscitat, i que hom havia arrossegat per tota la ciutat el seu cadàver pel fang [...] Car els jueus creuen que Déu no pot acceptar cap de llurs pregàries si almenys no contenen alguna maledicció a Nostre Senyor Jesucrist: juren que és un impiu fill d'impiau, és a dir, d'un ningú que ells anomenen Pandera, i de la Mare del Senyor diuen que era una adúltera.

Sembla que els antievangelis dels jueus, escrits originàriament en arameu, començaren a prendre forma textual a Síria i a Palestina a finals de l'època bizantina (segles VI-VII). D'aquesta mateixa època és el *Séfer Zerubabel*, una obra que precedeix els antievangelis en violència verbal en contra dels cristians. El *Llibre de Zorobabel* data del segle VII i és un embolicat relat de tons messiànics i apocalíptics on Jesús representa un personatge satànic que esdevé el mateix Anticrist, mentre que un ver messies jueu fill de David finalment el mata i, tot seguit, anorrea l'Imperi bizantí, ço és, derrota el cristianisme (Lévi, 1914, 1919, 1920).

Però no serà fins a l'alta edat mitjana quan, a mesura que creix la pressió de l'Església i la seva polítics degradant s'aplica amb més contundència, els jueus reaccionaran i s'abocaran en cos i ànima a la confecció d'aquests antievangelis amb més detalls i anècdotes. És a partir dels segles IX-X quan sembla que els antievangelis agafen cos i forma definitiva (Roland, 2003: 49-50; Dan, 1972). Mans anònimes els copiaran pertot i, clandestinament, els faran córrer de comunitat en comunitat estenent-los per tota la geografia europea, des de la península Ibèrica fins a Rússia. La seva intenció era clara: escrits amb ànim d'ofendre i, sobretot, de repel·lir l'hostilitat dels cristians que provaven de convertir-los, els antievangelis atemptaven directament contra el caràcter sagrat del Nou Testament i en desmitificaven tots els misteris a partir d'una biografia de Jesús deformada i «plena de calúmnies atroces» —tal com diuen alguns autors cristians que, amb escàndol, van topar amb aquests textos tan «teològicament incorrectes».

Evidentment, l'existència d'aquests antievangelis impertinents enfurismà l'Església i, per tant, la difusió per part dels jueus es feia en secret i amb molta cura: circulaven amagadament i es guardaven prou d'esmentar-los mai o de reconèixer que existien. Tenir aquests textos a casa o bé llegir-los fora d'un cercle molt íntim era, doncs, molt arriscat, tal com demostra una de les introduccions a un dels antievangelis (Carmilly-Weinberger, 1977: 185):

Aquest llibret només l'ha de veure gent de discreció, car ningú no sap el malfat que poden comportar [...] Jo l'he copiat de tres pamflets diferents de tres països diferents, no pas d'un de sol. Els continguts de tots eren idèntics, només que jo l'he escrit en la llengua de la prudència [ço és, en hebreu, perquè els Gentils no l'entenguin].

Tanmateix, alguns conversos denunciaren aquests libels, i l'Església, irada, els afegí a la ja llarga llista de greuges que acumulava contra els seus anònims autors i difusors. La primera traducció al llatí la va fer el frare dominic català Ramon Martí, que inclou un bon resum del text dins el seu cèlebre *Pugio fidei*

adversus mauros et judaeos, escrit l'any 1278⁹. Després dels fets de la disputa pública contra el Talmud de fra Pau Cristià amb el rabí Mossé ben Nahman de Girona el 1263 a Barcelona (Feliu, 1985), els jueus catalanoaragonesos van ser sotmesos a un estricte escorcoll capitanejat per Ramon Martí, en el transcurs del qual aparegué, per sorpresa i disgust de molts, un exemplar d'un *Maassé Iesu* (Feliu, 1989). També el franciscà català Francesc Eiximenis (1330-1409) criticaria durament aquesta obra en la seva *Vita Christi* (Hauf, 1976: 190-191):

Els jueus malvats, en la preciosa mort del nostre Redemptor, li van imposar el títol de bord per tal que Pilat i els altres dubtessin menys a matar-lo, i l'alta providència de Déu Nostre senyor, perquè tal màcula no caigués així damunt son Fill, va fer que dotze homes s'aixequessin davant el jutge i testifiquessin que allò era fals, car ells van ser presents quan Josep esposà la mare de Jesucrist a Jerusalem. [...] Per un malvat jueu i fill de perdició, ha estat fet un llibre que ells anomenen Libel contra Jesús de Natzaret, on hom ha deixat per escrit moltes infamies i lletjors contra Jesucrist i contra la seva beneïda mare i, per consegüent, contra la Santa Religió Cristiana. Hom m'ha dit que aquest llibre del diable és per totes les aljames d'Espanya i aquí. Que se'l llegeixen entre ells per mirar d'aturar aquells que pretenen fer-se cristians. He sabut que, en aquest llibre fals i brut, ells sovint blasfemen lletjament Jesucrist i la seva mare. Crec fermament que tota persona devota del Salvador i de la seva gloriosa mare només cercaria fer-lo cremar públicament, així com forçar els reis d'Espanya que l'arrabassessin als jueus i el prohibissin sota grans penes, perquè aquest llibre execrable jamai no fos ni vist ni anomenat. Que qui ho fes estaria oferint a Déu gran sacrifici i aconseguiria del Fill de Déu una gran i especial misericòrdia en aquesta vida i en l'altra. I fer això no seria de tan gran dificultat, car els prínceps abans esmentats correrien a complir-ho voluntàriament per honor del Fill de Déu i de la seva santa mare. I amb els conversos, que són bons i provats cristians, això seria fàcil, ço és, que ens dirien on es troba aquest llibre horrible, i en un tres i no res sabríem on és i qui el guarda a casa seva.

Per lluitar contra la desinformació sobre Jesús i els evangelis de la qual feien gala aquests textos insolents, l'Església, a partir del segle XIII, aconseguirà imposar en alguns països l'obligatorietat que els jueus assisteixin a les misses i als sermons, a fi que aprenguin qui és Jesús i oblidin les «barbaritats» que contenen d'ell a les *Toledot Iesu*. A Catalunya-Aragó, és Jaume I qui forçà els jueus, l'any 1242, a escoltar les homilies dels frares mendicants, i el 1257 garantí als monjos el dret a entrar als calls quan ells volguessin per predicar dins les sinagogues. Tanmateix, sembla que els frares es feien acompanyar sovint de molts cristians i les prèdiques es realitzaven amb tumult, per la qual cosa Jaume I —en la seva peculiar ambivalència respecte als jueus— el 1268 fixà en només deu les persones que podien envair les sinagogues amb els monjos per veure com els jueus escoltaven forçats la catequesi dels dominics o els franciscans. Fra Pau Cristià, el convers que havia disputat contra el Talmud amb el rabí Mossé ben Nahman a Barcelona el 1263, proposà a Lluís IX

9. En citem l'edició de Leipzig, de 1687: 362-364.

de França que s'instauraessin aquestes mateixes mesures al seu reialme, cosa que aconseguí amb gran alegria i determinació per part del monarca francès. Els reialmes de Castella i de Navarra seguiren també aquest mètode per «instruir» els jueus, atès que era evident que, amb les *Toledot Iesu*, aquests no demostraven sinó una ignorància total sobre Jesús, els evangelis o les festes del calendari religiós. Per a les autoritats cristianes, doncs, era urgent posar-hi remei, i serà amb aquesta intenció que, finalment, el papa Benet XIII —agullonat per les dures paraules contra el libel jueu del seu amic i conseller Francesc Eiximenis (Hauf, 1976: 160-161)—, en la seva pragmàtica de l'11 de maig de 1415, identifica per primera vegada aquest libel amb el nom de *Maassé Iesu* i en prohibeix la lectura o la possessió, i Ferran I d'Aragó ho confirmarà el 23 de juliol del mateix any amb l'ordre següent per a tots els dominis catalanoaragonesos (Vendrell de Millàs, 1960: 342):

Instituim i manem que cap jueu d'ara en endavant no gosi ni presumeixi tenir en poder seu o en poder d'algú altre per llegir, oir, escoltar o estudiar aquell llibre o tractat que ells anomenen *Maassé Iesu*, que alguns falsos rabins inventors d'increïbles mentides han concebut i compost en greu i falsa difamació, vituperi, deshonor i contumèlia sobre el nostre gloriós Salvador Jesucrist, ni qualsevol altre llibre, breuari o escriptura que contingui malediccions, vituperis o qualsevulla altra deshonestedat contra l'anomenat per nosaltres Redemptor o la seva Mare.

L'argument d'aquests anti-evangelis és prou simple: Jesús és un jueu qualsevol d'origen bastard que transgredeix les lleis de la Torà, s'encibella amb supèrbia per damunt del que està permès per la Llei judaica i la seva insolència el fa caure i mossegar la pols. Se'l descriu com un home que entabana i perd la gent fent jocs de mans i miracles falsos amb ajuda d'encanteris. A causa del menyspreu que demostra pels mestres i per la llei religiosa, ha de ser jutjat, condemnat i executat tal com és prescrit a la Torà: lapidat i penjat per a l'oprobri i l'escarni de tothom¹⁰. Maimònides, el gran savi de Còrdova del segle XII, en una carta als jueus del Iemen, parla de Jesús i del que merescudament va succeir-li en aquests termes (Targarona, 1987: 10-11, 150-151):

Ell [Jesús de Natzaret], seguint el pla que s'havia traçat, canvià el significat de la Torà i en féu una interpretació que comportava l'anul·lació de tota la religió, l'abolició de tots els preceptes i l'eliminació de llurs admonicions. Quan els savis s'adonaren d'allò que volia i de quines eren les seves intencions, feren allò que calia abans no es consolidés i fes conèixer el seu pla i les seves intrigues al cor de la nostra nació. Aquests fets ja els va profetitzar el profeta Daniel quan va dir que apareixeria un home violent i renegat d'Israel que faria per abolir la religió tot anunciant al poble que ell era un profeta, que se li atribuirien grans coses i que afirmaria que era el Messies, però que, al final, seria anorreat. Molts anys després de la seva mort, entre els fills d'Esau [els romans], va sorgir una religió relacionada amb ell, per bé que aquesta no era la seva intenció. No reeixí

10. Vegeu Dt 18, 20-22: «Però el profeta que s'atreveixi a pronunciar en nom meu una paraula que jo no li hauré manat de dir o bé que parli en nom de déus estrangers, haurà de morir».

a fer mal a Israel, no el féu dubtar, ni a la gent ni a ningú, car hom veié de seguida el seu error i va ser mort per nosaltres, i li va passar allò que li va passar.

Segons la llei jueva, el blasfem o aquell que indueix a l'apostasia mereix càstig de lapidació, i és curiós que els redactors d'aquests antievangelis mai no aprofitessin l'ocasió —com molt bé podien haver fet— d'atribuir als romans l'execució de Jesús. Als *Toledot Iesu* no es passa pas de llis en aquesta qüestió, i queda ben clar que foren els mateixos jueus els qui —bo i aplicant la seva llei— condemnaren Jesús a morir a cops de roc i a ser exposat, per així rebre el deshonor de tothom. Amb aquesta acceptació tàcita de la seva intervenció en la «merescuda» i «lògica» execució de Jesús, s'entén que aquests antievangelis fossin tan secrets i que els jueus fessin mans i mànigues perquè no caiguessin mai en mans de qui justament l'acusava tothora de deïcisme.

A banda de l'agreujant de reconèixer-hi la condemna i l'execució de Jesús, els antievangelis jueus s'omplen de detalls escabrosos que fan de la seva vida un cúmul de malfats, i del seu missatge, una pila de falsies sense solta ni volta. Les variades versions que se n'han conservat —de medievals i de més modernes, de manuscrits hebreus o de recensions recollides per alguns horroritzats autors cristians en topar-hi¹¹— dibuixen un Jesús impertinent i enfadós que s'altera i que perd les maneres per qualsevol cosa: l'antievangelí alemany editat per J. J. Huldreich, el *Yeshuh Kriot Yezus*, diu del jove Jesús (Osier, 1999: 107):

Un dia, Jesús jugava a pilota amb els joves sacerdots davant la sala de Gazit a la muntanya del temple. La pilota es va penjar i va caure al fons de la piscina. Jesús es va encendre d'indignació, s'arrencà el turbant del cap i es va posar a plorar. «Posa't el turbant! —li van dir els joves que eren amb ell—. Cobreix-te el cap de nou!» I Jesús els replicà: «Moisès, a la Torà, d'això no en fa cap manament, i els savis tampoc no en diuen res!» Alguns mestres que eren allà van sentir les paraules de Jesús. «Qui ho tracta tot amb aquesta insolència és que és un bastard fill d'impuresa» —comentà el rabí Eliezer. «Un fill de la prostitució!» —digué el rabí Josuè ben Leví. «Totes dues coses!» —conclougué el rabí Aquiba, que s'acostà a Jesús i li demanà de quin poble venia. Ell respongué: «Jo sóc de Natzaret.»

Als insults, s'hi sumen uns altres episodis delirants, com ara, per exemple, el descrit en el manuscrit hebreu Enelow 874, on Jesús, acorralat pels savis que volen condemnar-lo, decideix enlairar-se i s'envola per damunt dels seus caps davant la sorpresa de tothom. Aleshores, hi intervé Judes Escariot, que també s'enlaira rere Jesús i el fa caure a terra impurificant-lo amb una ejaculació d'esperma¹². En d'altres versions que acusen la mateixa fantasia, Judes —el qual és exalçat com a salvador del poble jueu— solla Jesús només amb una ruixada d'orina, i en d'altres arrossega Jesús per força i el fa caure a terra. L'escena aèria sembla inspirada en la lluita que mantingueren l'apòstol Pere i el bruixot sama-

11. S'han conservat dotze versions diferents de *Toledot Iesu*. Vegeu Dan (1972, col. 1208).

12. L'esperma o l'orina impurifiquen ritualment, segons Lv 15,2 s. Vegeu Feliu (1989: 252, nota 29).

rità Simó el Mag, tal com ens ho relaten les apòcrifes *Actes de Pere*, per bé que, en aquest text, no hi ha sollaments, però sí una caiguda aparatosa i la mort de Simó el Mag¹³. El monjo cartoixà italià Salvago Porchetus, a principis del segle XIV, seguint el resum llatí que féu Ramon Martí al seu *Pugio fidei*, descriu horroritzat, en el seu tractat *Victoria adversus impios Hebraeos*, l'episodi de la lluita aèria d'un antievangelí entre Jesús i Judes Escariot:

Jesús alçà les seves mans com una àliga i, gràcies al Nom Explícit, s'elevà volant entre el cel i la terra. A la vista d'aquest espectacle, els savis d'Israel comminaren Judes Escariot a pronunciar el Nom Explícit i a elevar-se rere seu. I així ho féu: lluità amb ell fins que tots dos van caure a terra. De la sotragada, l'impíu Jesús es va fracturar un braç. És aquest fet el que els cristians lamenten cada any el divendres abans de llur Pasqua¹⁴.

Les *Toledot Iesu* relaten la vida i miracles de Jesús de Natzaret de forma novel·lada —bo i mantenint-hi moltes marques d'oralitat—, així com l'estricta càstig de mort que, segons els seus autors, va merèixer per impostor i trafo-lla. A Maria i a Josep també els toca el rebre, així com als apòstols Pau i Pere, que, sorprenentment, resulten ser infiltrats jueus que enganyen conscientment els cristians i funden l'Església per diferenciar-la i allunyar-la definitivament del judaisme. Algunes versions, fins i tot, relaten breument l'episodi d'un tal Nestori —que té poc a veure amb la història real del creador de l'Església oriental nestoriana—, on es fa palesa la crítica i la sorna àcida que els jueus feren de les sonades dissensions internes que patí el cristianisme amb l'explosió de sectes i corrents teològics en època bizantina. Fins i tot la que hom dirà santa Helena, mare de Constantí i la sagrada relíquia de la Santa Creu que ella va trobar i venerar, també apareixen parodiades amb l'única intenció d'insultar a fons el signe identificatiu de la religió cristiana.

Molts dels detalls que aquests textos ens donen sobre la vida de Jesús sorprenen, de la mateixa manera que ho fan molts evangelis apòcrifs que revelen aspectes de Jesús inexistents en els quatre evangelis canònics. Val a dir que, en la majoria d'antievangelis, hi apareixen fets descrits no tant als quatre evangelis canònics, sinó també als apòcrifs, com ara l'*Evangelí de Pere* o l'*Evangelí de Tomàs*, que també exposa el miracle que Jesús fa de convertir figuretes de fang en éssers vius¹⁵. Sobre aquesta qüestió, l'antievangelí del manuscrit de Viena diu (Osier, 1999: 44):

[Jesús digué:] «Si no us creieu que jo sóc fill de Déu, porteu-me ocells fets de fang!» De seguida li'n portaren, i ell pronuncià sobre ells el Nom Explícit: els ocells cobraven vida, s'aixecaven i es posaven a volar. Tot i això, no el creien. I què feren per provar-lo? Cadascú féu a casa seva figures de fang: un brau,

13. Vegeu, a Piñero i Del Cerro (2004), *Hechos de Pedro*, 540-682, i, per a l'episodi de l'enlairament de Simó el Mag contra Pere, 645-649.

14. La *Victoria adversus impios Hebraeos* de Salvago Porchetus va ser escrita el 1303 i editada el 1520. Vegeu-ne la citació a Osier (1999: 164-165).

15. Vegeu A. Puig (1990), *Evangelí de Tomàs*, 215-216; *Evangelí de Pere*, 55-65.

una ovella, galls, ases, animals, ocells. Les hi portaven i ell, bo i pronunciant el Nom Explícit, els dava vida.

Situades cronològicament en uns temps confusos en què una misteriosa reina Helena governa Israel, i amb la presència de personatges com el rei Herodes i, en les versions més antigues, el procurador Pilat i el mateix emperador Tiberi, les *Toledot Iesu* no són sinó unes novel·letes sobre el destí tràgic de Jesús de Natzaret, un home jove de naixença il·legítima que, segons l'opinió dels seus autors, per supèrbia i amb enganys fills de la màgia, anà fora corda i espifià la seva vida. El judaisme oficial, tanmateix, ha ignorat sempre aquestes històries i les ha considerades uns relats desvergonyits i barroers d'època medieval carregats d'intencionalitat i perillosos, però sense cap més consistència ni rellevància doctrinal (Flannery, 1965: 283, nota 30).

Pel seu to ofensiu i insultant, pocs han estat els qui han gosat d'estudiar-los a fons i publicar-los. Els cristians perquè els trobaven grollerament blasfems i els jueus perquè hom no justificués per ells algunes de les reaccions furioses de la Inquisició ni donar peu a creure que la repressió que havien patit per part de l'Església era merescuda, a causa dels «disbarats» que estenien sobre la més sagrada figura de la religió cristiana. L'antijudaisme secular i, posteriorment, l'antisemitisme modern, però, no va desaprofitar el discurs descabellat dels antievangelis i hi hagué qui s'encarregà de publicitar-los per acusar en veu alta els jueus de sacrílegs, com el mateix Martí Luter, qui, el 1543, publica la seva dura i violenta diatriba contra els jueus a *Vom Shem Hamphoras und vom Geschlecht Christi (Sobre el Nom Sant i el llinatge de Crist)*¹⁶, un tractat on denunciava el tractament de Jesús als antievangelis com a «bruixot i instrument del diable», i descrivia com a falòrnies alguns personatges i situacions dels *Toledot*, com ara la reina Helena, els gossos de bronze que guardaven el temple de Jerusalem o el tronxo de la col on va ser penjat Jesús.

En una línia similar, l'any 1614, el jueu convers alemany Samuel Friedrich Brenz va editar, a Nuremberg, un *Toledot Iesu* dins un llibre titulat *Jüdischer Abgestreifter Schlangenbalg (La pell morta de la serp jueva)*, on carregava contra la seva antiga religió (Carmilly-Weinberger, 1977: 186). Johann Christian Wagenseil, professor a la universitat alemanya d'Altdorf, el 1681 també en publicà un altre amb traducció llatina sota el títol de *Tela ignea Satanae* (Carmilly-Weinberger, 1977: 185)¹⁷. El 1705, Johann Jacob Huldreich publicà, a Leiden, Holanda, una altra traducció llatina d'un *Toledot Iesu*, la *Historia Jeschuae Nazareni*, versió d'un manuscrit avui perdut, on Jesús, a banda de mag, també és acusat d'haver-se iniciat en els misteris cabalístics (Huldreich, 1705; Osier, 1999: 107, nota 17).

A finals del segle XIX, però, alguns estudiosos començaren a publicar-los des d'un punt de vista més acadèmic: l'any 1874, el sacerdot Sabine Baring-

16. Vegeu Falk (1992) i fragments extrets del text de Luter sobre els antievangelis a Osier (1999: 167-169).

17. En aquesta versió, Jesús apareix descrit com un heretge i un seductor, en completa connexió amb la tradició recollida per Cels.

Gould edità les dues primeres traduccions a l'anglès de les versions de Wagen-seil i Huldreich a *The Lost and Hostile Gospels*, on descriu els *Toledot Iesu* com una conseqüència lògica de l'opressió secular patida pels jueus (Baring-Gould, 1874). Però no serà fins al 1902 que Samuel Krauss publicarà, a Berlín, el seu *Das Leben Jesu nach juedischen Quellen*, on edita nou versions hebrees diferents de *Toledot Iesu*, la més antiga de les quals, però, data del segle xv i la resta són tardanes i reelaboracions dels segles xviii i xix (Krauss, 1902; Feliu, 1989: 244, nota 25). És a partir d'aquesta obra que, ja al segle xx, se n'havien fet els estudis i les traduccions pertinents i d'on derivaven la majoria de noves edicions dels textos hebreus d'aquestes caricatures de Jesús¹⁸, en especial la versió integral feta per J. D. Eisenstein i editada el 1928 en el seu אוצר וריכוזים, *Recull de polèmiques* a partir dels sis anti-evangelis més complets dels nou que havia compilat Samuel Krauss (Eisenstein, 1928: 226-235 [en hebreu]).

Generalment encara desconeguts pel gran públic, la lectura d'aquests anti-evangelis ha de permetre que el lector modern conegui com els jueus medievals van trobar un camí de paraules per lluitar contra la frustració i la indefensió que van patir en aquella època per a ells tan repressiva. La caricatura mordaç va ser la seva única arma contra un enemic que no els deixava mai de petja. Voltaire, en la descripció neutra i sense prejudicis religiosos que fa dels *Toledot Iesu*, gosa fins i tot avaluar-los literàriament en positiu (Voltaire, 1965: 1212):

El *Toldot Jeschu* és el relat jueu més antic que se'n ha transmès contra la nostra religió. És una vida de Jesucrist escrita en completa oposició als nostres sants evangelis. Sembla ser una obra del segle i de la nostra era, i fins i tot potser compost abans que els Evangelis, car l'autor no hi fa cap referència i probablement hauria provat de refutar-los si els hagués conegut. Fa de Jesús un fill adulterí de Miriam o Maria i d'un soldat anomenat Pandera. Explica que ell i Judes van intentar fer-se caps de la secta cristiana, que tots dos semblava que obraven miracles gràcies al poder del Nom de Déu, que Jesús l'havia après, car li calia perquè fessin efecte els seus conjurs. És un grapat de fantasies rabíniques molt per sobre de les de *Les mil i una nits*.

2. Els dos manuscrits arameus sobre Jesús de la guenizà del Caire

A finals del segle xix, entre els investigadors del judaisme, corria la brama sobre l'existència d'un tresor de manuscrits hebreus mal guardats a les golfes d'una antiga sinagoga del vell Caire, la sinagoga Ben Ezra. Alguns espavilats s'hi havien ficat i, amb permís o fraudulosament, n'havien tret, a la callada, algunes peces, pàgines, bocins de fulls... Aquests documents antics formaven part del magatzem de llibres i d'objectes rituals que, per prescripció religiosa, un cop inservibles per al culte, sempre eren arraconats en una cambra anomenada

18. Vegeu-ne l'exposició i la traducció francesa d'uns quants *Toledot* de l'obra de S. Krauss a Osier (1999) o bé noves aportacions, com ara l'anti-evangeli d'Abraham ben Isaac de Troki (rabí rus del segle xvi) a Dan (1974: 124-132 [en hebreu]), o el manuscrit editat i traduït per Schlichting (1982), resumit a la ressenya de Hayoun (1984).

guenizà. La llei jueva prohibeix destruir aquests documents, car hi ha escrit el nom sagrat de Déu o perquè s'han usat per retre-li culte, així que, des d'antic, tota sinagoga guarda zelosament a la seva guenizà documents que només el pas temps pot reduir a pols¹⁹.

La sinagoga Ben Ezra del Caire, construïda l'any 882 sobre les runes d'una església copta venuda a la comunitat jueva, va ser refeta i restaurada a finals del segle XIX, l'any 1890, però ningú no gosà tocar els papers entaforats a la guenizà de les golfes, ja que la superstició local proclamava grans desastres per a qui toqués i remenés aquell munt de papers vells i sants. Les mateixes autoritats de la sinagoga eren reticents a deixar-hi entrar ningú, perquè creien que dins, entre els manuscrits i les deixalles, hi habitaven dimonis i serps, esperits que custodiaven aquells papers, papirs i pergamins escrits. Tanmateix, l'altíssim valor i l'antigor d'alguns fragments que hom n'havia extret i que corrien pel món meravellant els investigadors feren que, el 1896, el rabí i professor de la Universitat de Cambridge Solomon Schechter s'arribés al Caire i comprés la totalitat del preciosíssim fons de la guenizà per endur-se'l a Anglaterra²⁰.

Quan Solomon Schechter entrà a la guenizà, va descobrir amb emoció i sorpresa que, sota la runa que havien deixat els paletes que havien reconstruït la sinagoga el 1890, hi havia un immens i incalculable tresor de més de cent mil pàgines que, per bé que ratades i gastades, l'extrema sequedat del Caire havia conservat prou bé. Entre el munt ingent de manuscrits malmesos i enfosquits per la pols, Solomon Schechter topà amb un riquíssim material escrit majoritàriament en hebreu, però també en altres llengües, com ara l'arameu, el siríac, el grec, l'àrab i fins i tot el jiddisch: cartes, tractats, poemes, rituals, traduccions, llibres bíblics, Talmuds, de tot, un paradís per als investigadors que, amb els anys, a la Universitat de Cambridge, han anat estudiant, desxifrant, editant, classificant i conservant²¹.

Entre els fulls d'un llibre doblegat de la guenizà, hi aparegueren uns fragments escrits en arameu i que tenien com a protagonista o blanc de befes Jesús de Natzaret: quatre textos fragmentaris, unes restes de *Toledot Iesu*²². Les *Històries de Jesús de Natzaret* en arameu de la guenizà del Caire són unes notes

19. Els rabins del Talmud estableixen, a *Shabbat* 115a: «Els escrits sagrats, en la llengua que sigui, necessiten una guenizà». També Maimònides va sentenciar, a la seva *Mishné Torà*, *Hilkhot Yessodé ha-Torà* 8:1: «Està prohibit destruir qualsevol escrit sagrat, o el comentari o la interpretació que se n'hagi fet».

20. Sobre el descobriment, vegeu M. GLICKMAN (2011), *Sacred Treasure the Cairo Genizah*, Woodstock, Vermont, Jewish Lights Publishing, p. 13-91.

21. Vegeu S. C. REIF (2000), *A Jewish Archive from Old Cairo: The history of Cambridge University's Genizah Collection (Culture and civilisation in the Middle East)*, Londres, Routledge-Curzon. També, GLICKMAN (2011), op. cit., p. 157-219.

22. Aquests textos van ser publicats per E. N. ADLER (1911), «Un fragment araméen du Toldot Yéschou», *REJ*, 61, p. 126-130, i S. KRAUSS (1911), «Fragments araméens du Toldot Yéschou», *REJ*, 62, p. 28-37. També per Louis Ginzberg, al seu catàleg *Ginze Schechter*, Nova York, 1928, folis T. S. Loan 87-88 dels manuscrits de la Biblioteca de la Universitat de Cambridge, a *Texts and Studies of the Jewish Theological Seminary of America*, vol. VII. Vegeu-ne la reimpressió a L. GINZBERG (1969), *Genizah Studies in Memory of Solomon Schechter*, vol. I: Midrash and Haggadah, Nova York, Hermon, p. 324-338.

escasses, possiblement d'unes versions més antigues i no tan extenses ni elaborades com les dels antievangelis d'època medieval. L'arameu que fan servir és artificial i només resultat d'una mescla de l'arameu del Talmud de Babilònia i el de Palestina, per la qual cosa hom pot considerar-los de finals del període bizantí (segles VI-VII). Així doncs, estaríem davant les versions primigènies a partir de les quals s'acabarien conformant, posteriorment en època medieval, els antievangelis en hebreu coneguts i estesos a Europa²³.

Aquests fragments no complets i sense gaire discursivitat no relaten la vida de Jesús sencera, sinó que només fan referència als episodis del judici, la crucifixió i l'enterrament. Mantenen alguns punts en comú amb les *Toledot Iesu* medievals, però, excepcionalment, s'allunyen de l'esquema clàssic de la història i presenten alguns elements del tot nous, com ara fer-hi aparèixer el procurador romà Pilat i esmentar-hi Joan el Baptista. També fan entrar en escena el mestre de Jesús, el rabí Josuè ben Perahia, que, sense contemplacions, condemna a mort per díscols els cinc deixebles de Jesús tal com ho llegim al Talmud a *Sanhedrin* 43a. Josuè ben Perahia, però, és un conegut rabí del segle I aC que va presidir el Sanedrín conjuntament amb el rabí Nitai ben Arbela²⁴. Segons el Talmud (*Sanhedrin* 107b i *Sotà* 47a), rebutjà Jesús com a deixeble per insolent durant un viatge a Egipte, quan fugien de les persecucions del rei Alexandre Janeu contra els fariseus entre el 88 i el 76 aC. Malgrat l'anacronisme evident, la tradició jueva sempre ha identificat aquest deixeble del rabí Josuè amb Jesús de Natzaret. Aquesta suposició, a parer d'alguns investigadors, situaria la vida de Jesús cent anys abans del que els evangelis canònics marquen, en temps de la reina Alexandra Salomé, que succeí el seu marit el rei Alexandre Janeu l'any 76 aC²⁵. Això podria explicar, aleshores, les al·lusions a una reina de l'antic Israel que els antievangelis hebreus anomenen misteriosament la «reina Helena».

Els fragments arameus d'aquests *Toledot Iesu* situen sorprenentment els fets i el paisatge de la passió de Jesús no pas a Jerusalem, sinó a Tiberíades. Fundada per Herodes Antípes, el fill d'Herodes el Gran, l'any 18 dC, la ciutat va ser batejada amb el nom de l'emperador Tiberi. Símbol de l'opressió romana sobre Israel, els jueus van fer córrer la veu que la nova ciutat s'havia aixecat damunt l'antic vilatge de Rakkat i del seu cementiri, per la qual cosa esdevenia un indret ritualment impur. Vers l'any 145, el gran rabí Simó bar Yohai, però, la va purificar i, ben aviat, la ciutat es va convertir en la seu del Sanedrín fins a l'època bizantina i en el lloc on es compilarien per escrit els primers reculls de les interpretacions rabíniques de la Torà, com la Mishnà l'any 200 dC o, posteriorment, l'anomenat Talmud de Jerusalem²⁶. De ciutat maleïda a ciutat santa

23. Louis GINZBERG (1969), a *Genizah Studies...*, op. cit., p. 324, els considera la vera font original dels antievangelis hebreus. No n'opina el mateix J. P. OSIER (1999), op. cit., p. 122. Vegeu també E. FELIU (1989), «Un antievangelí...», op. cit., p. 239-240.

24. Vegeu A. J. KOLATCH (2003), *Masters of the Talmud: Their lives and views*, Nova York, Jonathan David Publishers, p. 393.

25. Vegeu G. R. S. MEAD (1903), *Did Jesus Live 100 BC?*, Londres, Theosophical Publishing Society, p. 264-265.

26. Vegeu *Encyclopaedia Judaica*, «Tiberias», op. cit., vol. 15, cols. 1131-1133.

del judaisme, els fragments arameus d'aquestes *Toledot Iesu* situen Tiberiades com l'epicentre del poder romà sobre Palestina, i és allí on inversemblantment es troben, tots junts i alhora, Pilat, el mateix emperador Tiberi i el Sanedrí que jutja i condemna Jesús a ser lapidat i a morir en una creu.

Els autors anònims d'aquestes versions aramees no sembla que es basin gaire en allò que expliquen de Jesús els evangelis canònics, però sí en l'apòcrif *Evangelí de Pere*, una obra de marcat caràcter apologetíc escrita a Síria al segle II, on apareixen Pilat i el rei Herodes, on Jesús és sepultat per no contradir la llei judaica, on els jueus roben el cos de Jesús del sepulcre i l'arrosseguen brutalment pels carrers de la ciutat²⁷. A banda d'aquests detalls coincidents amb l'*Evangelí de Pere*, aquests relats també inclouen una escena estrafolària sobre la filla embarassada —i a la vegada verge!— de l'emperador Tiberi. Jesús, com és d'esperar, en una escena eixelebrada de ginecologia i avortons, en surt molt malparat. Al segle IX, el bisbe Agobard de Lió, al seu tractat *De Judaicis superstitionibus*, deixa testimoni esglaiat d'aquest tipus d'històries i exposa resumidament l'argument d'un d'aquests antievangelis arameus:

Entre els ensenyaments que els jueus reben dels seus ancestres, hom llegeix: Jesús era entre ells un home honorable. Fou instruí per Joan Baptista i tingué molts deixebles. A un d'ells, li donà el nom de Kefa, és a dir, Pedra [Pere], a causa de la curtedat i l'estupidesa mental que patia. Un dia que el poble esperava Jesús per celebrar una festa, alguns infants de la seva escola van anar a cercar-lo bo i cantant «Hosanna! Fill de David!», per així mostrar-li tot llur respecte i retre-li homenatge. Però, finalment, acusat per les moltes mentides que proferí, fou engarjolat per sentència de Tiberi, ja que havia fet infantar un fetus de pedra a la filla de l'emperador quan Jesús li havia promès que seria un nen i que el tindria sense que ella s'hagués unit amb cap home. Aleshores, fou penjat en una forca, car hom el va considerar un bruixot abominable. Fulminat d'un cop de roc a la testa i mort d'aquesta guisa, va ser enterrat vora d'un rec i confiat a un jueu perquè vigilés [el seu sepulcre]. Però una nit, a causa d'una súbita inundació dels recs, una tromba d'aigua se l'endugué i, tot i que durant dotze mesos hom el cercà per ordre de Pilat, no hi hagué manera de trobar-lo. Aleshores, Pilat, pel que fa a Jesús, promulgà la llei següent: «*És del tot evident* —deia ell— que Jesús ha ressuscitat, tal com havia promès. Ell, a qui vosaltres heu venut per gelosia i que ara no trobem ni dins la seva tomba ni enlloc. Per això, doncs, jo ordeno que vosaltres l'adoreu. Aquell que no hi consenti, que ho sàpiga: la seva sort serà l'infern»²⁸.

El text es clou amb una advertència als oïdors que, per bé que incompleta, és molt clara: qui cregui en Jesús serà castigat, qui apostati penarà, i es perdrà del tot qui doni crèdit a allò que s'exposa als evangelis, definits al Talmud com a «falsedat de paper en blanc»²⁹. Aquestes versions ens demostren, per tant, l'objectiu i la funció dissuasiva que tenien els antievangelis primigèniament:

27. Vegeu A. PUIG (ed.) (1990), *Apòcrifs del Nou Testament*, op. cit., p. 55-65.

28. Vegeu *De Judaicis superstitionibus*, PL 104: 77A-100C. Vegeu-ne la citació a J. P. OSIER (1999), op. cit., p. 159-160.

29. Cf. *Shabat*, 116a.

mostrar llis i ras la impossibilitat i el perill de creure en la religió cristiana, i cap sorna ni insult sobren a l'hora de desprestigiar-ne la figura principal al màxim. Aquest final que clou una de les versions aramees d'aquestes *Toledot Jesu* és el que també deuria aparèixer de ben segur en els antievangelis hebreus medievals, per bé que no se'ns hagi conservat en cap.

Aquestes caricatures o paròdies de Jesús en arameu rescatades del munt de documents de la guenizà del Caire són encara més crues, barroeres i descabestrades que els antievangelis europeus escrits en hebreu, i ens mostren net i cru com, de bon començament, els jueus d'orient contaven i estenien pertot la seva versió particular dels fets i la vida de Jesús de Natzaret³⁰.

3. Història aramea de Jesús de Natzaret

[...] Jesús [...]

[Els nostres rabins digueren: «Jesús de Natzaret va tenir cinc deixebles»³¹.] Es deien: Matai, Naqi, Boni, Netser i Todà. El rabí Josuè ben Perahia va dir a Matai: «Com és que t'han posat de nom Matai?» I li respongué: «Perquè [el rei] David va dir de mi “Quan³² podré veure Déu cara a cara?”»³³. I va replicar-li: «Insensat! No és en aquests termes que David parla de tu sinó quan diu: “Quan es morirà? Que s'esborri el seu nom!”»³⁴. I va ordenar que fos castigat a morir estrangulat. Aleshores li van portar Naqi, i el rabí Josuè ben Perahia li va demanar: «Com és que t'han posat de nom Naqi?» I li respongué: «Pel que va dir David: “El qui té el cor sincer i les mans netes³⁵ de culpa”»³⁶. «Insensat! —va amollar-li Josuè ben Perahia—. No, David no parla de tu en aquest verset, sinó en aquest: “Només amb tu no faré net”»³⁷. I va ordenar que el lapidessin prop de la creu. [Aleshores va demanar a] Boni: «Com és que t'han posat de nom Boni?» «Pel verset —va contestar-li— “El meu fill³⁸, el primogènit d'Israel”»³⁹. «Insensat! —li va recriminar Simó ben Perahia⁴⁰—, heus ací el que diu de tu el verset: “Jo mataré el teu fill primogènit”»⁴¹. I el penjaren i

30. Dels fragments arameus de la guenizà —pràcticament iguals en continguts—, en presentem la traducció de la lectura íntegra del fragment més sencer editat per L. GINZBERG (1969), *Genizah Studies...*, op. cit., p. 329-335, i completat amb la lectura revisada de W. HORNBURY (1970), *The trial of Jesus in Jewish Tradition*, apèndix, *The Cambridge Aramaic Toledoth Jesu*, p. 117 s., a: E. BAMMEL (ed.) (1970), *The Trial of Jesus, Cambridge studies in honour of C.F.D. Moule*, Londres, SCM Press. Vegeu també OSIER (1999), op. cit., p. 122-128.

31. L'inici del document està molt malmès. Tot aquest primer paràgraf parafraseja un fragment del Talmud de *Sanhedrin* 43a, amb, això no obstant, força variants.

32. *Matai*, en hebreu, vol dir 'quan'.

33. Cf. Ps 42,3.

34. Cf. Ps 41,6.

35. *Naqi*, en hebreu, vol dir 'net' o 'innocent'.

36. Cf. Ps 24,4.

37. Cf. Jr 30,11.

38. *Boni* o *Beni*, en hebreu, vol dir 'fill meu'.

39. Cf. Ex 4,22.

40. L'autor erra el nom del rabí mestre de Jesús i li diu Simó en lloc de Josuè.

41. Cf. Ex 4,23.

el lapidaren. Tot seguit, cridà Netser: «Com és que t'han posat de nom Netser?» I contestà: «A causa del verset “Brotarà un plançó⁴² de les seves arrels”»⁴³. «Insensat! —li va dir Simó ben Perahia—, de tu hi ha un verset que resa: “Tu ets llençat del teu sepulcre com un plançó abominable”»⁴⁴. I va ordenar que fos decapitat. Després, va citar Todà: «Com és que t'han posat de nom Todà?» I respongué: «Pel que David va dir a *Salm per a l'acció de gràcies*»⁴⁵. «Insensat! —va amollar-li Simó ben Perahia—. David ha dit de tu “El qui m'ofereix accions de gràcies reconeix la meva glòria”»⁴⁶. I va ordenar que el matessin.

El procurador Pilat⁴⁷ va demanar al rabí Josuè ben Perahia: «Els deixebles de Jesús l'impíu que han entabanat la gent han estat executats. Joan el Baptista, el mestre de Jesús, i ell mateix, també mereixen la mort?» I li va respondre: «Si tu vols, podem adreçar una lletra on farem saber tot això a l'emperador Tiberi⁴⁸; quan ell sabrà de què es tracta, aleshores li formularem la qüestió següent: “Heus ací que hi ha set homes que han enganyat el món sencer i han fet tot això”».

Quan l'emperador Tiberi n'estigué al corrent, el rei els envià a veure'l i hom els portà davant seu. Els acompanyaven a Tiberíades⁴⁹, una vila de l'interior, Pilat el procurador, Marinus, un ancià eminent, el rabí Simó ben Perahia⁵⁰ i el rabí Judes l'hortolà⁵¹. Tots anaren a trobar l'emperador Tiberi i, tot seguit, hi feren comparèixer Joan el Baptista i Jesús. Tiberi els va dir: «Què és el que heu fet?» I li respongueren: «Nosaltres som fills del Déu del Cel i el que hem fet [...]» L'emperador va dir-li: «El fetus que duu la meua filla a les entranyes, és mascle o femella?» «Jo faré que sigui allò que el rei desitgi —digué Jesús—, un mascle o bé una femella.» Tot seguit, l'emperador va dir a Pilat: «Esperem fins a la novena lluna per veure si ella infantarà o no. Si no ho fa, aleshores matarem Jesús i engarjolarem els seus deixebles!»

En aquell moment, Israel era ple d'una inquietud i d'una por immenses. El rabí Josuè ben Perahia envià en secret una lletra a tots els països on hi havia israelites: «Nosaltres, l'Assemblea de Jerusalem⁵² —hi deia—, decretem: que cadascú s'abstingui de menjar i de beure i que s'humiliï completament davant del Sant —beneït sia— per evitar que Israel s'esgarriï i que s'anul·li la Torà, no fos cas que s'invalidessin tots els preceptes i els manaments que conté. Car això

42. *Netser*, en hebreu, vol dir 'plançó'.

43. Cf. Is 11,1.

44. Cf. Is 14,19.

45. *Todà*, en hebreu, vol dir 'gràcies'. Cf. Ps 100,1.

46. Cf. Ps 50,23.

47. Ponç Pilat va ser prefecte romà de Judea del 26 al 36 dC.

48. Tiberi, el successor d'Octavi August al capdavant de l'Imperi romà, va regnar del 14 al 37 dC.

49. El fill del rei Herodes, Herodes Antipes (4 aC-39 dC), tetrarca de la Galilea i la Perea, va construir aquesta ciutat en honor de l'emperador Tiberi, i li donà el seu nom. Fou, des d'aleshores, la capital política de la tetrarquia de Galilea.

50. L'autor erra el nom de rabí Josuè ben Perakhia i l'anomena Simó.

51. El mateix personatge que, als antievangelis, roba el cos de Jesús del sepulcre perquè els cristians no diguin que ha ressuscitat.

52. El Sanedrí.

és justament el que Jesús l'impíu ha manat en totes les viles i els indrets on hi ha israelites.» Van ordenar un dejuni complet i demanaren mercè al Misericordiós. I el Sant —beneït sia— va fer el que sempre fa cada cop que Israel s'humilia totalment, i aquell fetus que creixia dins les entranyes de la filla de l'emperador va canviar-lo: el va transformar en una pedra, per la qual cosa s'anul·lava tot el que Jesús l'impíu havia manat, tal com està escrit: «Jahvé desfa els plans de les nacions» (Ps 33,10).

Així doncs, el Sant —beneït sia— va canviar el fetus per una pedra la vigília de la novena lluna i la noia no va poder infantar. L'emperador va fer venir Jesús l'impíu, i va demanar-li: «Com és que ella encara no ha infantat?» «Entre els jueus —li respongué—, hi ha infants que s'estan dins les entranyes de la mare dotze llunes!» Després de dotze llunes, féu venir Jesús de nou: «Ja han passat dotze llunes —va dir-li—, com és que encara no ha infantat?» «Perquè es tracta d'una verge, i no sortirà cap infant abans que no es consumeixi el matrimoni. Si tu m'ho permets, jo li obriré el ventre i faré sortir de les seves entranyes maternals un ésser viu i mascle. El nostre Senyor l'emperador sabrà que nosaltres som fills de Déu i que podem fer tot allò que vulguem!» L'emperador li va dir: «Au va, doncs, fes-ho!» Jesús l'impíu s'aixecà i obrí el ventre de la filla de l'emperador on va trobar l'infant de pedra dins les entranyes d'aquella verge [...].

L'emperador va dir a Josuè ben Perahia i a Marinus, l'ancià eminent: «Quina condemna es mereixen aquests homes que s'han apartat del seu Déu i del rei?» Ells li respongueren: «Nosaltres no sabem què vol fer l'emperador rei. Nosaltres no tenim actualment cap poder per jutjar⁵³. Però obeïrem i acceptarem la decisió que l'emperador rei prengui en contra d'ells.» L'emperador digué: «Aquests jueus⁵⁴ pertanyen al vostre poble i, amb sortilegis, volen abolir les paraules de la Torà, tret que nosaltres no els extirpem d'aquest món. Feu immediatament allò que vulgueu fer-ne: carregueu-los de cadenes i porteu-los a Tiberíades⁵⁵».

Prepararen una creu per a Joan el Baptista i el van crucificar al cap de cinc hores i, després, el soterraren⁵⁶. A continuació, hi dugueren Jesús i també el volgueren crucificar. Així que Jesús veié la creu dreçada per ser-hi crucificat, va pronunciar uns mots màgics i s'envolà davant de tots cap al cel talment fos un ocell. Judes l'hortolà digué a Josuè ben Perahia: «Deixa'm que el segueixi!» «Segueix-lo sense perdre ni un moment!» —li va dir apressat⁵⁷. Va pronunciar els mots màgics i també s'envolà rere Jesús. Quan l'impíu Jesús se n'adonà,

53. Reconeixement de l'impediment que tenien les autoritats jueves de Palestina a l'època de l'ocupació romana per jutjar i condemnar a mort.

54. Vol dir els jueus cismàtics, els cristians.

55. En un principi, l'acció ja s'esdevenia a Tiberíades.

56. L'autor no coneix o obvia la cèlebre història de la decapitació del Baptista per desig de Salomé, la fillastra del tetrarca Herodes Antipes.

57. En aquesta versió, és Josuè ben Perakhia qui s'envola rere Jesús amb el poder de les lletres del Nom Explícit de Déu, mentre que, als antievangelis, és Judes Escariot.

cuità a amagar-se dins la cova d'Elies⁵⁸. Va dir uns mots màgics i la cova va quedar closa. El rabí Judes l'hortolà s'arribà fins a la porta de la cova i va dir: «Porta! Porta! Obre't, jo sóc l'enviat del Déu vivent!» En sentir aquestes paraules, la porta de la cova es va obrir i, aleshores, el malvat Jesús es transformà en un gall que, d'una revolada, anà a parar al cim de la muntanya del Carmel fins que va arribar-hi el rabí Judes l'hortolà, que el va enxampar per la cresta i el dugué davant del rabí Josuè ben Perahia.

El penjaren i el crucificaren damunt un tronxo de col⁵⁹. Abans de penjar-lo, Jesús havia après allò que diu la Torà: «El seu cadàver no ha de quedar penjat durant la nit» (Dt 21,23). Havia convocat els seus deixebles per enganyar-los: «Si vinguéssiu i no em trobéssiu pas, ni tan sols el meu cadàver sobre la creu, vol dir que hauré pujat al firmament celestial sense que vosaltres ho hàgiu vist!» Aleshores el crucificaren i el lapidaren. Va morir sobre la creu i després ningú no volia baixar-lo. El rabí Josuè els digué: «*És que*, a causa de Jesús l'impíu, alterarem allò que s'estableix a la Torà?: El seu cadàver no ha de quedar penjat durant la nit⁶⁰». Aleshores el van baixar de la creu i l'enterraren en un sot de rec⁶¹ a l'hort del rabí Judes l'hortolà.

Quan vingué la gent que ell havia entabanat [amb les seves prèdiques] i no el trobaren penjat a la creu, s'encararen als jueus bo i dient-los: «*És veritat allò que ens deia Jesús Nostre Senyor, i els jueus n'han fet alguna*. Si l'han penjat a la creu, on és ara el seu cadàver? És veritat que ha pujat al cel!» Immediatament, Pilat convocà Judes l'hortolà i va demanar-li: «Què n'has fet del cadàver de Jesús?» El rabí Judes va respondre: «Senyor! Jesús l'impíu sabia que, a la Torà, hi ha escrit “El seu cadàver no ha de quedar penjat durant la nit” i ha entabanat tota aquella gent dient-los: “Si veniu demà i ja no em trobeu a la creu, aleshores sabreu que he pujat al cel”. Tanmateix, Senyor, si bé ho desitgeu, ara mateix portaré i ensenyaré a tota aquesta gent el seu cadàver perquè reconguin que és el de Jesús l'impíu⁶²».

El rabí Judes l'hortolà sortí i el va desenterrar de la seva tomba. Va lligar el cadàver de Jesús per una cama i l'arrossegà pels carrers de Tiberíades⁶³. Al seu pas, hom proclamava aquesta sentència: «Heus ací Jesús bar Pandera⁶⁴, l'impíu

58. A la muntanya del Carmel. Vegeu 1Re 18,18-46.

59. També aquí s'ha transmès l'error del copista, segons el qual el xiprer original on sembla que el crucificaren passa a ser un tronxo de col, com a la majoria de les versions dels anti-evangelis.

60. Vegeu l'*Evangelí de Pere* II,3, a: A. PUIG (ed.) (1990), *Apòcrifs del Nou Testament*, op. cit., p. 59.

61. Hom ha insinuat que podria tractar-se d'un clavegueram, o de fosses destinades als condemnats a mort que no podien ser enterrats al cementiri. Vegeu S. KRAUS (1911), *Fragments arameus...*, op. cit., p. 35.

62. Com el mateix evangeli ja insinua. Vegeu Mt 28,12-15.

63. En referència a Jr 22,19: «Tindrà l'enterrament d'un ase: l'arrossegaran per llançar-lo enllà de les portes de Jerusalem». Vegeu S. KRAUS (1911), *Fragments arameus...*, op. cit., p. 33. També a l'*Evangelí de Pere* VIII,29, a: A. PUIG (ed.) (1990), *Apòcrifs del Nou Testament*, op. cit., p. 62.

64. Jesús ben o bar Pandera és també un personatge que, al Talmud, hom ha identificat sempre

que es revoltà contra el Déu de grandesa celestial.» Judes el dugué davant Pilat i aleshores convocà tots els deixebles als quals Jesús havia enganyat: els uns s'ho creien, els altres no. Pilat el procurador l'examinà i demanà a Judes l'hortolà: «Aquest és l'impíu que has enterrat al teu hort? Ara fes el favor d'enterrar-lo allà on s'han de fer els soterraments!» Aleshores, Judes l'hortolà se l'endugué i l'enterrà en una fossa.

El dia que Jesús, l'impíu de Natzaret, va ser crucificat era la catorzena lluna [del mes] de Nissan⁶⁵. Quan Judes l'hortolà el va treure de la seva tomba i l'arrossegà pels carrers de Tiberíades, era ja la lluna del dia vint-i-u de Nissan. Aquell que va condemnar Jesús l'impíu condemnarà i castigarà ben aviat els enemics del seu poble. Qui abandona el culte del Déu del cel i ret culte a Jesús l'impíu [...].

Calígula el procurador⁶⁶, Pilat el procurador, el rabí Josuè ben Perahia, Marinus l'ancià eminent d'entre els jueus i el rabí Judes l'hortolà, que portaren Jesús a Tiberíades per fer-lo crucificar, donen aquest testimoni: ells han jutjat, penjat i matat Jesús l'impíu que es va revoltar contra el Déu del cel. *Així desapareguin tots els vostres enemics* (Jt 5,31). Fi de la història de Jesús de Natzaret.

Referències bibliogràfiques

- BARING-GOULD, S. (1874). *The Lost and Hostile Gospels: An essay on the Tole-doth Jeschu, and the Petrine and Pauline Gospels of the first three centuries of which fragments remain*. Londres. Williams and Norgate.
- CARMILLY-WEINBERGER, M. (1977). *Censorship and Freedom of Expression in Jewish History*. Nova York: Yeshiva University Press.
- DAHAN, G. (ed.) (1999). *Le brûlement du Talmud à Paris 1242-1244*. París. Cerf.
- DAN, Y. (1972). «Toledot Yeshu». *Encyclopaedia Judaica*. Vol. 15. Jerusalem, cols. 1208-1209.
- (1974). *Ha-sipur ha-ivri bi-yemé ha-benàyim*. Jerusalem (text hebreu).
- EISENSTEIN, J. D. (1928). *Otsar vikukhim, «Sefer Toledot Yeshu»*. Nova York. Y. Eisenstein.
- FALK, G. (1992). *The Jew in Christian Theology: Martin Luther's Anti-Jewish Vom Shem Hamphoras*. Jefferson (North Carolina): Mc Farland.
- FELIU, Eduard (ed.) (1985). *Disputa de Barcelona de 1263 entre Mestre Mossé*

amb Jesús de Natzaret. Vegeu, al Talmud, *Shabat* 104b i, a *Sanhedrin*, 67a.

65. Data sagrada de la Pasqua jueva.

66. Confusa aparició aquí del nom del successor de Tiberi, l'emperador Calígula (12-41 dC), com a procurador o prefecte de Judea junt amb els altres personatges del relat. Podria tractar-se del record llunyà de la cèlebre visita a aquest emperador d'una delegació jueva encapçalada per Filó d'Alexandria l'any 39, a fi de sol·licitar-li protecció contra els atacs que els jueus patien a la ciutat per part de la població grega, així com per demanar la derogació d'un decret que dreçava al temple de Jerusalem una gran estàtua de Calígula que els jueus havien de venerar com un déu. Vegeu L. GRABBE (1994), *Judaism from Cyrus to Hadrian*, Londres, SCM, p. 401-405, o bé E. M. SMALLWOOD (1957), «The Chronology of Gaius' Attempt to Desecrate the Temple», *Latomus*, 16, p. 3-17.

- de Girona i Fra Pau Cristià*. Barcelona. Columna.
- (1989). «Un antievangelí jueu de l'edat mitjana: El *Séfer Toledot Iesu*». *Estudi General*, 9, 237-262.
- FLANNERY, E. H. (1965). *The Anguish of the Jews: Twenty-three centuries of Anti-Semitism*. Nova York. Macmillan.
- HAUF VALLS, A. (1976). *La Vita Christi de Fr. Francesc Eiximenis (1340-1409) y la tradició de las "Vitae Christi" medievals*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona. Vol. II. Apèndix I: *Texto de la Vita Christi*, cap. LIV, 190-191.
- HAYOUN, R. (1984). Ressenya del llibre de Schlichting (1982). *Revue des Études Juives*, 143, 402-408.
- HIGGER, Mikhael (1936-1937). «Sefer Toledot Yeshu». *Horeb*, 3, III, 144-152.
- HIRSHMAN, M. (1947). «Polemic literary units in the classical Midrashim and Justin Martyr's Dialogue with Trypho». *The Jewish Quarterly Review*, 83/3-4, 369-384.
- HULDREICH, J. J. (1705). *Historia Ieshuae Nazareni*. Traduït al francès per Osier (1999). Leiden.
- KRAUSS, S. (1902). *Das Leben Jesu nach jüdischen Quellen*. Berlín. S. Calvary.
- LÉVI, I. (1914, 1919, 1920). «L'Apocalypse de Zorobabel et le roi de Perse Siroès». *Revue des Études Juives*, 68, 129-160; 69, 108-121; 71, 57-65.
- ORFALI, M. (1998). *Talmud y cristianismo*. Barcelona. Riopiedras.
- ORÍGENES (1967). *Contra Celso*. Traduït per D. Ruiz Bueno. Madrid: Editorial Católica. Biblioteca de Autores Cristianos, 271.
- OSIER, J. P. (1999). *Jesus raconté par les Juifs*. París. Berg International.
- PIÑERO, A. i CERRO, G. del (2004). *Hechos apócrifos de los apóstoles*. Vol. I. Madrid. Biblioteca de Autores Cristianos.
- PUIG, Armand (ed.) (1990). *Apòcrifs del Nou Testament*. Barcelona. Proa.
- ROBERTS, A.; DONALDSON, J. i SCHAFF, Ph. (1867). *The Ante-Nicene Fathers: The writings of the Fathers down to A.D. 325* [en línia]. Edimburg: T. & T. Clark. <http://en.wikisource.org/wiki/AnteNicene_Fathers/Volume_I/JUSTIN_MARTYR/Dialogue_with_Trypho> [Consulta: 12 abril 2014].
- ROLAND, H. Jr. (2003). *Alternative Lives of Jesus: Noncanonical accounts through the early middle ages*. North Carolina: Mc Farland.
- SCHÄFER, Peter (2007). *Jesus in the Talmud*. Princeton University Press, 18-19.
- SCHLICHTING, G. (1982). *Ein jüdisches Leben Jesu: Die verschollene Toledot-Jeschu-Fassung Tam u-mu'ad*. Tübingen. J. C. B. Mohr.
- TARGARONA, J. (1987). *Maimónides: Carta a los judíos del Yemen*. Barcelona: Riopiedras.
- VENDRELL DE MILLÀS, F. (1960). «En torno a la confirmación real, en Aragón, de la pragmática de Benedicto XIII». *Sefarad*, 20, 319-351.
- VOLTAIRE (1965). *Lettres sur les juifs a Mélanges*. París: Pléiade.
- WAGENSEIL, J. C. (1681). *Tela ignea Satanae*. Altdorf.

Manuel Forcano (Barcelona, 1968) és doctor en Filologia Semítica i va ser professor d'hebreu i d'arameu a la Universitat de Barcelona des de 1996 fins a 2003. La seva tesi doctoral va ser l'edició crítica de la *Lletra Apologetica* del rabí Yedaia ha-Penini, un important tractat filosòfic del segle XIV de l'anomenada «controvèrsia maimonidiana en terres occitano-catalanes». Ha publicat l'assaig històric i literari titulat *Les Croades vistes pels jueus* (Barcelona 2007), així com la *Història de la Catalunya jueva*, amb Sílvia Planas (Girona 2010), i el llibre *Els jueus catalans* (Barcelona 2014). Ha traduït de l'àrab els *Viatges d'Ibn Battuta* (Barcelona 2005), així com *La Descripció del Món*, de Marco Polo (Barcelona 2009). Tradueix de l'hebreu modern l'obra de diversos escriptors moderns israelians com ara Pinchas Sade, Yehuda Amichai, Ronny Someck i Amos Oz. Des del 2004, treballa amb Jordi Savall al Centre Internacional de Música Antiga.

Manuel Forcano (Barcelona, 1968) holds a PhD in Semitic Philology and taught Hebrew and Aramaic at the University of Barcelona from 1996 to 2003. His doctoral thesis was a critical edition of Rabbi Yedayah ha-Penini's *Apologetical Letter*, a major 14th-century philosophical treatise belonging to the so-called "Maimonidean Controversy in Catalonia and Provence". He has published an historical and literary essay entitled *The Crusades Seen by the Jews* (Barcelona 2007) and the *History of Jewish Catalonia* with Sílvia Planas (Girona 2010) and the book *The Catalan Jews* (Barcelona 2014). He has translated *Ibn Battuta's Travels* from Arabic into Catalan (Barcelona 2005) and translated and edited the travels of Marco Polo, *The Description of the World* (Barcelona 2009). He translates the work of Modern Hebrew writers such as Pinchas Sade, Yehuda Amichai, Ronny Someck, and Amos Oz. Since 2004 he has worked with Jordi Savall at the International Early Music Centre.
